

"וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנֵה מְשַׁמְנֵי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבֶיךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל: וְעַל חֲרָבְךָ תַחֲיֶה וְאֶת אֲחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְדּוּ וּפְרֻקֶתְךָ עָלוּ מֵעַל צְוֹאֲרֶיךָ" (בראשית כ"ז)

חשבתי לכתוב על נושא אחר, אך מבצע 'עמוד ענן' מציף את מחשבותיי ובתוך כך ה'ברכה' שקיבל עשו – על חרבך תחיה. כל רצף הפרשה מבאר את ההבדל בין עשו לבין יעקב. יעקב איש שכוחו בקולו, ועשו בכוחו. איש תם מול איש השדה. עמלק מול ישראל, וכך גם בברכות, שמבדילות ומבררות את ההבדל בין האחים. (ואם תחזיקו עד הסוף, תראו את הקשר בין החמאס לעשו) כך גם החרב מסמלת את החורבן ואת המוות לעומת מה שמסמלים בני יעקב- את חיים ואת הטוב. כפי שמביא רבינו בחיי:

"ועל חרבך תחיה – לפי אומנותו שהיה איש שדה לצוד במדברות ובמקומות החורבן והשממון היה ראוי לברכת החרב... כחו גדול על החורבן והחרב וע"כ זרעו של עשו יורש החרב, והשר שלו שהוא הכח הממית מיוחסת לו החרב מן העולם. ומן הטעם הזה מנעה התורה החרב והברזל במשכן ובמקדש, במשכן כתיב (שמות כה) זהב וכסף ונחשת ולא היה שם ברזל כלל, ובבהמ"ק כתיב (מלכים א' ו) ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, לפי שהברזל חרב והוא המחריב העולם ובהמ"ק קיום העולם." (רבינו בחיי על הפסוק)

ליל שבת - החרב הראשונה בעולם

הפעם הראשונה שאנו מוצאים את החרב בתורה היא כאשר גירש הקב"ה את האדם מגן עדן:

"וַיִּשְׁלַחְהוּ ה' אֱלֹהִים מִגֵּן עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: וַיְגַרֵּשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן מִקֶּדֶם לְגֵן עֵדֶן אֶת הַפְּרִיִּים וְאֶת הַחֲרָב הַמַּתְּהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים" (בראשית א')

כאן לראשונה מתגלה החרב המרחיקה אותנו מן החיים. הפעם באופן עמוק יותר מ'עץ החיים'. ראינו כבר בעבר, שהמציאות של 'גן עדן' הייתה מציאות דומה לקודש הקדשים. מקום שבו קרבת הקב"ה בשיאה. 'קול ה' מתהלך בתוך הגן'. מקום שלא שייכת בו המיתה. 'ואכל מעץ החיים וחי לעולם'.

לאחר החטא, חוזר האדם אל האדמה, אל מקום שבו גם המוות שולט. (באדמה סופו להיקבר). אך כל עוד האדם חי, ביכולתו 'לעבוד את האדמה', לעבוד על 'מזבח האדמה'. (ראו רש"י בראשית). בזאת מסמל הקב"ה לאדם שיש ביכולתו לנצח את החרב המתהפכת, ו'בחרת בחיים'. אם בגן עדן לא היה כל מאמץ, עתה דבר זה יבוא רק ע"י עבודה ומאבק תמידי מול ה'חרב'.

בעולם הזה התורה היא 'עץ חיים'. לכן מקום מושבה הוא בקודש הקדשים הלב של 'בית חיינו'. אך לאחר שגורשנו מגן עדן, כדי להגיע לקודש הקדשים, צריך לקחת אש ממזבח האדמה. החרב-עשו מנסה כל הזמן למשוך אותנו מן ה'לב'.

"כי תורה היא עץ חיים שהאוכלה חי לעולם. רק שיש להט החרב המתהפכת לשמור דרך עץ החיים. וזהו חרבא דעשו הרשע וזרע עמלק שהוא הנלחם ברפידים לרפות ידיהם מדברי תורה" (פרי צדיק, מאמר קדושת השבת).

רעיון זה רמוז גם בפרשתינו. כאשר נכנס יעקב אומר יצחק: 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו אלוקים'. יצחק מריח את ריח גן עדן אשר מביא עימו יעקב, וממילא מברכו בהתאם. לעומת זאת את יצחק הוא מברך רק בדברים השייכים כאן בעולם הזה, 'שמני הארץ'. וכאן שוב מופיעה החרב המנסה לדחוק אותנו מעץ החיים.

לסעודת שבת – כי חרבך הנפת עליה ותחללה

מכאן נבין מדוע בעיקר במזבח, מזבח אדמה, אסור להניף ברזל. כפי שמביאה התורה.

”מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ... לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גְּזִית כִּי חָרְבְךָ הִנְפֹתָ עָלֶיהָ וְתַחֲלִלָהּ” (שמות כ').
”שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך” (רש"י, שם)

לעומת המזבח, המסמל חיים. החרב מסמלת את המלחמה- את קיצור החיים. (ומתוך כך נבין מדוע 'הורגי מלכות, המזבח קולטם'. שיש הבנה שעצם הנגיעה דווקא במזבח או בקרנות המזבח, מצילה מדין מוות. זאת לעומת הברזל שאפילו נגיעה במזבח, כבר פוסלת אותו).

עבודת המזבח נועדה לעשות 'שלום בין ישראל לאביהם שבשמים'. (כפי שמביא רש"י בהמשך ביאורו על הפסוק), זאת כפי שראינו מקודם. לכן יעקב מבקש לקנות מעשו את הבכורה. שכן 'עבודה בבכורות, ואין רשע זה כדאי שיקריב קרבנות לה'. אך עשו מזלזל בבכורה, הן מפני שאין הוא מצליח לראות את הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים, והן מפני שהוא אומר: "הנה אנכי הולך למוות ולמה זה לי בכורה?". וכי היה עשו בסכנת מוות מידי שאם לא היה אוכל מן הנזיד- היה מת? אם כך, יעקב הוא הרשע, שלא מיהר להציל את אחיו!

אלא שעשו, איש החרב, רואה רק את המוות מול העיניים. הוא לא יכול להבין כיצד התורה ועבודת המזבח מחיים את האדם. (ומכאן נבין גם יותר טוב את המדרש שאומר שבני עשו, לא רצו את התורה כיוון שכתוב בה 'לא תרצח'). רבינו בחיי מסכם את הרעיון:

”לפי שהחרב כחו של עשו מברכת ועל חרבך תחיה והנה עשו שנאו להקב"ה כענין שכתוב (מלאכי א) ואת עשו שנאתי. והנה הוא מרוחק מן המזבח. ואין הגזית עיקר האיסור כי אם הנפת הברזל וכן כתוב (דברים כז) לא תניף עליהם ברזל, ואלו עשאן גזית בכלי כסף או בשמיר הרי זה מותר מדין התורה אבל האיסור אינו אלא כדי להרחיק הברזל מן המזבח והוציא הכתוב הברזל בלשון חרב לפי שהוא מחריב את העולם ולכך ירחיקנו הכתוב מן המזבח שהוא שלום העולם וקיומו ועל כן לא נמצא בכל מלאכת המשכן זכרון ברזל כלל אלא זהב וכסף ונחשת, גם בבית המקדש כתוב מפורש (מלכים א ו) ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו” (רבינו בחיי, שמות כ')

מעניין לציין ששנים אח"כ מגיעה מרים בת בלגא אשר מתייוונת ואף היא מזלזלת במזבח וביכולת של המזבח לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים:

”מעשה במרים בת בילגה, שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדטוט אחד ממלכי יונים, כשנכנסו יונים להיכל, היתה מבועטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה, "לוקוס, לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל? ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק?" (סוכה נ"ו:)

וכי תשאלו, מה הקשר בין היוונים לבני עשו? ראו ברש"י על המילים 'ומשמני הארץ'. שם הוא אומר: 'זו איטליה של יוון'.

מה גרם לרש"י (ולמדרש רבה...) לקשר בין בני עשו, לבני יוון? החרב!!

"וכאשר יש חרב, יש התחלת חורבן... כי אטליא של יון שהוא הפך זה, כי בהחרב ההפך אחד יתגבר הפכו. ויש לך להבין מה שאמר זו אטליא של יון שהוא הפך א"י הקדושה, ואמרו ז"ל (ב"ר פס"ז) הנה משמני הארץ יהיה מושבך זו אטליא של יון"

החרב, מיסודה של 'להט החרב המתהפכת' הופכת הכל. מביאה לחורבן (שורש ח.ר.ב). לעומתה המזבח חייב להבנות מאבנים שלמות. דווקא בירושלים. לכן אפילו נגיעה קטנה בברזל או בעיטה שתבטא את הנ"ל תפגום במזבח ויהיה צורך במזבח חדש.

לסעודה שלישית – וכתתו חרבותם לאתים

"וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הָרַב בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרָוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֵל הָרַב ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַרְחֵיהֶם כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם: וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכַתְּתוּ חַרְבוֹתָם לְאַתִּים וְחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֹרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חָרֵב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה" (ישעיה ב')

אז מה יהיה? איך זה יגמר? לאחר הפסוקים הללו, לא צריך עוד להוסיף. כדי להגיע למצב של 'וכתתו חרבותם', יש צורך לבנות את הר ה'. אז תשוב התורה, ורק אז ישפוט הקב"ה את הגויים. ולא ילמדו עוד מלחמה.

כך גם מביא הנביא עובדיה, בנבואתו היחידה (יש רק פרק א'). אמנם הר עשו נמצא ליד הנגב, אך הנביא מבין שההכרעה תבוא מהר ציון. ואז 'לא יהיה שריד לבית עשו'.

"חֲזוֹן עֲבָדֶיךָ כֹּה אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׂמוּעָה שְׂמוּעָנוּ מֵאֵת ה' וְצִיר בַּגּוֹיִם שָׁלַח קוֹמוֹ וְנִקְוָמָה עֲלֵיךָ לְמִלְחָמָה: הֲנֵה קָטַן נִתְתִּיךָ בַּגּוֹיִם בְּזוּי אֶתְּהָ מְאֹד: זְרוֹן לְבָבְךָ הַשִּׂיֵּאֶךָ שְׂכָנֵי בְּחַגֵּי סִלְעַ מְרוֹם שְׁבַתוֹ אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרְדֵנִי אֶרֶץ: אִם תִּגְבִּיחַ כְּנֹשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכְבִים שָׁמַיִם קִנְיָךָ מִשָּׁם אֲוִרִיךָ נָאִם ה': אִם גְּנָבִים בָּאוּ לְךָ אִם שׂוֹדְדֵי לֵילָה אִיךָ נִדְמִיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דָיִם אִם בְּצָרִים בָּאוּ לְךָ הֲלוֹא יִשְׁאִירוּ עַלְלוֹת: אִיךָ נִחַפְּשׂוּ עֲשׂוּ נִבְעוּ מִצְפְּנָיו: עַד הַגְּבוּל שְׁלַחֲךָ כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתְךָ הַשִּׂיֵּאוֹךָ יִכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לְחִמָּךָ יִשְׁיִמוּ מִזֹּר תַּחְתֵּיךָ אֵינָן תִּבְוֹנָה בּוֹ: הֲלוֹא בְּיָמָם הָיוּ אִם יְהִי אֲבָבְדֵי חֲכָמִים מֵאֲדוֹם וְתִבְוֹנָה מֵהָר עֲשׂוּ: וְחַתְנוּ גְבוּרֵיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכְרַת אִישׁ מֵהָר עֲשׂוּ מִקְטָל: מִחֲמַס אַחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּךָ בּוֹשָׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם: בְּיָוִם עֲמַדְךָ מִנְּגִד בְּיָוִם שְׁבוֹת זָרִים חִילוֹ וְנִכְרָם בָּאוּ שְׁעָרוֹ וְעַל יְרוּשָׁלַם יָדוּ גֹרֵל גַּם אֶתְּהָ כְּאַחַד מֵהֶם: וְאֵל תֵּרָא בְּיָוִם אַחִיךָ בְּיָוִם נִכְרוּ וְאֵל תִּשְׁמַח לְבַנְיָיִךָ יְהוּדָה בְּיָוִם אֲבָדָם וְאֵל תִּגְדֹּל פִּיךָ בְּיָוִם צָרָה: אֵל תִּבְוֹא בְּשַׁעַר עַמֵּי בְּיָוִם אִידָם אֵל תֵּרָא גַם אֶתְּהָ בְּרַעְתּוֹ בְּיָוִם אִידוֹ וְאֵל תִּשְׁלַחְנָה בְּחִילוֹ בְּיָוִם אִידוֹ: וְאֵל תִּעַמֵּד עַל הַפָּרֶק לְהַכְרִית אֶת פְּלִיטָיו וְאֵל תִּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיָוִם צָרָה: כִּי קָרוֹב יוֹם ה' עַל כָּל הַגּוֹיִם כְּאִשְׁרָ עֲשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לְךָ גְּמֻלָּךְ יִשׁוּב בְּרֹאשְׁךָ: כִּי כְּאִשְׁרָ שְׁתִּיתָם עַל הָרַב קָדְשֵׁי יִשְׁתּוּ כָּל הַגּוֹיִם תִּמִּיד וְשִׁתּוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ: וּבְהָרַב צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיִרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה וּבֵית עֲשׂוֹ לְקֶשׁ וְדִלְקוּ בָהֶם וְאֶכְלוּם וְלֹא יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ כִּי ה' דָּבַר: וְיִרְשׁוּ הַנְּגָב אֶת הָרַב עֲשׂוֹ וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֲפָרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שְׁמֹרֹן וּבְנִימָן אֶת הַגְּלָעַד: וְגִלְתָּ הַחֵל הַזֶּה לְבַנְיָיִךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגִלְתָּ יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּסַפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עַרְי הַנְּגָב: וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָרַב צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָרַב עֲשׂוֹ וְהָיְתָה לֵה' הַמְּלוּכָה"

שבת שלום ובשורות טובות מרדכי פרסוף

שנזכה ל'והשבתי חיה רעה וחרב לא תעבור בארצכם'